

ולא כחייבי ממון —

ומבארינן: אכן כך הוא. ולכן אימא, אמור:

וכן אמר רב נחמן — כרבה.

אמר רב: עד זומם — משלם לפי חלקו.

ודנה הגמרא: מאי, מה היא משמעות "משלם לפי חלקו"?

אילימא, אם תרצה לומר שהעדים מתחלקים בתשלום, דהאי העד הראשון, משלם פלגא מהסכום שרצו להפסיד את הנידון, והאי, העד השני, גם הוא משלם פלגא —

הרי הלכה זו, תנינא, שונים אנו אותה [לקמן ה א]: משלשין בממון.

והיינו, מחלקים את תשלום הזממה בין העדים, שאם היו שלשה עדים, משלם כל אחד מהם שלישי, ואם היו ארבעה, משלם כל אחד מהם רבע, ואולם, אין משלשין במלקות.

שהרי לא עשו מעשה, לא הרגוהו, (21) ולא הפסידוהו העדים בפועל, וגם לא נהרג ונפסד על פיהם, אלא רק זממו והעידו [ובכל זאת הם נהרגים] ומשלמין!

ותשלום בלא היזק נחשב קנס.

אמר רב נחמן: תדע שקנס הוא, שהרי ממון ביד בעלים, שעדיין לא הוציאוהו על פי העדים, (22) ומשלמין!

ותשלום ללא הפסד, הוי קנס.

א-ג ודנה הגמרא: זה שאמר רב נחמן "תדע, שהרי ממון ביד בעליו, ומשלמים" — מאי ניהו? מהי משמעות דבריו? — דלא עשו עדיין העדים מעשה, לפי שלא הוציאו בית דין ממון מהנידון על סמך עדותם.

ואם כך, דבריו של רב נחמן, הם ממש היינו דאמר רבה!

על הנזק שעשו, אלא על הזממה בעדות שקר, ולכן חשיב קנסא.

והתוס' כתבו, שבממון ילפינן שחייבים על "כאשר עשה", בקל וחומר מ"כאשר זמם". כי לגבי חיוב ממון אפשר לדרוש בקל וחומר, היות ובממון "עונשין מן הדין".

אך בכל זאת, חיוב זה מוגדר כקנס. כי אנו אומרים על דבר הלמד בקל וחומר, "דיו לבא מן הדין, להיות כנדון". ו"הנידון" כאן הוא חיוב על הזממה, שהוא קנס.

ועוד כתבו שם משם ריב"א, שחייבין בממון אף ב"כאשר עשה" היות וממון "אפשר בחזרה". והיינו, כיון שיכול התובע להחזיר את הממון שגבה, לא הוי עדותם בגדר "כאשר עשה", אלא היא נשאת גם אחרי הגביה בגדר "כאשר זמם".

וגם מה שכתב המאירי, שאם אין להם ויש לו, לוקין, טעון ביאור, שהרי לא זממו למכרו אלא להפסידו ממון, ומדוע שלא יתחייבו לשלם, ולא ילקו? ויתכן שהמאירי סובר כתוס' ר"ד [ב"מ צא א], שכל מי שחייב ממון ומלקות, שדינו לשלם ולא ללקות, אם אין לו ממון לשלם הרי הוא לוקה.

21. הר"ח גרס רק "ונהרגין", אולם ברמב"ם (בפי"ח מעדות ה"ח) משמע שרק בעדות שמתחייבים על זממתן ממון נחשב עונשם כקנס.

22. כתב הרמב"ן, שבממון, אף אם היה "כאשר עשה", שכבר גבו את הממון על פיהם, נחשב הדבר כקנס, כי אין חיובם כתשלום ממון גרידא

ואמר שלא היה באותו יום במקום זה, וקאמר רב, עד שהודה שזמם להזיק את הנדון, משלם חלקו.⁽¹⁾ כי אין צריך שיזומו שניהן, אלא רק במקום שהם מוזמים על ידי עדים אחרים.

ותמהה הגמרא על האוקימתא של רבא: **כל כמיניה!**

וכי דבר שכזה, ביכולתו הוא?!

וכי עד שהעיד יכול לחזור בו מעדותו, ולפטור את הנדון מתשלומים?

והרי קיימא לן, **ביון שהגיד** העד את עדותו — **שוב אינו חוזר ומגיד!** שאינו יכול להתחרט מעדותו, ולומר עתה שאין עדותו נכונה.⁽²⁾

ואף שהעד חייב לשלם לנידון מ"דינא דגרמי" על שהפסידו, שהרי אינו יכול לחזור בו, ונשארת העדות לחייבו ממון, קושית הגמרא היא על הלשון, שחייבו רק כעד זומם.

אין מחלקים בין העדים את המלקות שזממו לחייב את הנידון, אלא כל אחד לוקה את כל המלקות שזממו [והטעם מבואר שם בגמרא].

אלא, בהכרח, שכוונת רב, האומר שעד זומם משלם לפי חלקו, היא **בכגון דאיתזום** רק **חד מינייהו**, משני העדים, וקאמר רב **דמשלם** העד האחד שהזום את **פלגא דיריה**, חצי התשלום שלו.

ומקשינן על אוקימתא זו: **ומי משלם** כלל את תשלומי זממו כאשר רק הוא לבדו הזום?

והא תניא: אין עד זומם משלם ממון — עד שיזומו שניהם!

וכיצד אמר רב שהוא משלם לפי חלקו?

אלא, **אמר רבא**, לא אמר רב דבריו בעד שהזום לבסוף, אלא בעד שהוא עצמו חוזר מעדותו, **באומר: עדות שקר העדתי!**

ומדובר שסתר את עדותו בלשון הזמה,

2. כתב רבינו חננאל שאם אמרו שקר העדנו לא מיבעיא שאין משלמין על פי עצמן, אלא אף עדותן קיימת שכיון שהגיד שוב אין חוזר ומגיד. והביאו הטור [בסי' ל"א]. וכתבו הדרכי משה **והב"ח** שכוונתו שפטור אף מדינא דגרמי, שאין משלמין על פי עצמן. ואילו **הש"ך** וה"ט"ז נקטו שאם כבר הוציאו ממון על פיהם, משלמין מדינא דגרמי, ולא פטר רבינו חננאל אלא כשעדיין לא נעשה מעשה. ורבינו ירוחם **והרא"ש** (בתשובה נ"ח) כתבו דפטורים רק כשאמרו שהעידו אמת ובכל זאת הזמו. אך אם מודים שהעידו שקר חייבים מדינא דגרמי. ובקצוה"ח הוכיח מהרמב"ן שכתב בשם

1. התבאר על פי הריטב"א. וכן משמע ברש"י בדחיית הגמרא, דמקשינן וכי יכול לחזור בו, ויפטר הנדון מלשלם? ומשמע, שהיה מבטל עדותו ופוטר את הנידון. והיינו רק בהזמה עצמית. ולדבריהם, קושית הגמרא היא על לשון הזמה, כדלקמן.

ועיין בתוס', שביארו שהעיד, וחזר בו, ואח"כ הזומו שניהן. והנידון בגמרא הוא לחייבו אף שלא הזומו שניהם.

ועיין שם בהערות, אם ההוה אמינא שפטור היא משום שלא הזומו שניהם, או משום שסתר עדותו, ושוב אין מתחייב עליה.

ולדבריו, כשמודה העד שהזום, הוא אינו חייב לשלם לפי חלקו.

אלא, אם רצוננו להעמיד את דברי רב שלא יהיו כנגד דברי רבי עקיבא, יש לנו להעמידם בכגון שהעד **אומר**: **העדנו**, והזמנו בבית דין פלוני, וכבר חוייבנו לשלם ממון לנידון שזממנו לחייבו.⁽³⁾

ומעת שחייבום בית דין, הוי חוב של ממון ואינו קנס, ועל כך הוא מתחייב על פי הודאת עצמו.

והוצרך רב לחדש לנו, שכאן הוא מתחייב בהודאתו על אף שכבר יש עליהם חוב ממון.

כי **סלקא דעתך אמונא**, כיון דלחבריה, כלפי העד השני, הוא אינו נאמן בהודאתו, ולא מצוי לחייב ליה ממון, לפיכך היה מקום לומר שאיזה נמי לא מיחייב, לפי שאין חיוב לשלם אלא כאשר כל הזממה משולמת.

וטוענת הגמרא, שמצד זה אין לחייבו, כי היות שאין העד יכול לחזור בו, הוי כבר "כאשר עשה", ומדין זממה לא יתחייב [ריטב"א].

אלא, מעמידה הגמרא את דברי רב שעד זומם משלם לפי חלקו באופן אחר:

באומר העד: **העדנו** אני וחברי עדות שקר, והזמנו שנינו בבית דין פלוני.

והעד השני אינו מודה בכך. ולכן משלם רק העד שהודה, לפי חלקו.

ומקשינן: **כמאן**, אם כך, כדעת מי הם דברי רב? —

בהכרח, שהם **דלא כרבי עקיבא**, אלא כדברי חכמים!

דאי כרבי עקיבא, הא אמר רבי עקיבא לעיל: אף עד זומם אינו משלם על פי עצמו!

הרמב"ם שפטור אף אם הנדון שלם על פיו, ומשמע שפטורים מדינא דגרמי. ועיין בדבריו שנחלק עם הכנסת הגדולה, אם דינא דגרמי קנס הוא או לא, ונפק"מ אם מתחייב בהודאה על גרמי, ומסקנתו שעד זומם פטור מדינא דגרמי כיון שהוא כחייבי מלקות שוגגין, שלולי גילתה תורה שמשלם זממתו ואינו לוקה, היה לוקה על עדותו. והמאירי כתב שאינו מתחייב בהודאתו, כי אינו מתכוון להודות כדי להתחייב אלא כדי לחזור מעדותו, וטעמו שייך רק באומר עדות שקר העדנו, אך לא כשמודה שהזום בבית דין.

3. כתב הריטב"א שאם טוענין שהעידו אמת, ובכל זאת הזומו וחוייבו, אין משלמין, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ולדבריהם חיובם אינו

כדין.

וכתב ההפלאה שעל פי דרכו, אפשר למצוא אופן שעד זומם משלם חלקו על פי עצמו, כגון ששניהם הודו שהזומו, אלא שאחד אומר שעדותו אמת, והשני מודה שעדותו שקר, ולהריטב"א רק השני משלם חלקו, שאין לו "הפה שאסר", והביא ההפלאה את דברי רבינו ירוחם דלעיל, שכתב, שבטוענין שאמרו אמת פטורים, אך היינו רק כשלא נגמר הדין לחייבם על זממתן, ומשמע שאם נגמר הדין, חייבין. וביאר שחולק על הריטב"א, משום שאין הפה שאסר מועיל להאמינם נגד עדים המזימין ומחייבים אותם.

והב"ח (שם) נקט להיפך, שהרי הטעם שאין עד חוזר ומגיד, מפני שמשים עצמו רשע בדבריו

כי לא יתכן לומר שישלמו לבעל את מלוא ערך הכתובה. כי —

והלא, שמא ימות הבעל או יגרשנה בין היום ובין למחר, ועל הצד הזה סופו של הבעל ליתן לה כתובה.

ונמצא שעל הצד הזה, לא הפסידוהו ממון בעדותם, ואי אפשר לחייבם.

אלא, אומדין בית דין:

כמה אדם רוצה ליתן כעת בכתובתה של זו, לקנותה בזול, כי בקנותו את הכתובה הוא נוטל על עצמו סיכון להפסיד כספו —

שאם בעתיד נתארמלה האשה מבעלה או נתגרשה ממנו, אז הלוקח ירוויח, שהוא יגבה את מלוא ערכה של הכתובה, במקומה של האשה.

לכן קא משמע לן רב, שהעד שהודה שהוזם והתחייב ממון, הרי הוא משלם חלקו.⁽⁴⁾

מתניתין:

עדים⁽⁵⁾ זוממין שאמרו: מעידים אנו את איש פלוני, שגירש את אשתו בפנינו ביום פלוני, במקום פלוני. ולא נתן לה כתובתה.

ובעלה אומר: לא גירשתיה, ולא התחייבתי לפרוע לה כתובתה.

ובאו עדים אחרים, והזימום לעדים הראשונים, באומרים "אותו יום, עמנו הייתם במקום אחר".

יש לרון כיצד ישלמו העדים הזוממים על זמתתם לחייבו בתשלום הכתובה.

ודבריו תמוהין שהרי כלל זה נאמר בבבא קמא (שם) לענין שני שוורים תמים שהזיקו, ואף בהם תשלום חצי נזק הוא קנס. ויש טעם נוסף שלא נאמר כלל זה בעדים זוממין, על פי מש"כ הקצוה"ח (כ"ה י"ב) שכלל זה נאמר רק באופן שיכול כל אחד מהמתחייבים לעשות כל הנזק לבדו, וכיון שעדות האחד אינה יכולה להוציא ממון לבדה, אינו מתחייב להשלים את הנזק שעשה עם אחר.

ובקובץ ביאורים הקשה למה לא ישלם השני את כל הזממה, והרי לקמן [ה'.] אמרינן שממון מצטרף בין העדים, ולכן אין כל עד משלם כל זממתו, ואם כן באופן שרק עד אחד מתחייב, ישלם הכל לבדו כי אין מצטרף עמו אחר לתשלום כל הזממה, והניח בצ"ע.

5. החידוש שבאה משנה זו להשיעורו הוא, שיש אופנים בהם שיעור הנזק של העדים אינו סכום

הראשונים שהיו בשקר, אך כשאומר שעדותו אמת, ובכל זאת הוזם, יהא נאמן לחייב עצמו, שלדבריו אינו נעשה רשע בהזמה זו.

והשער המשפט תמה על חילוק זה, שהרי אם מודים שהתחייבו ממון בבית דין, אין בכך חזרה מעדות, ומה לי אם מודים בשקר או לא, ובכל אופן יתחייבו בהודאתן, ועיין ש"ך שפלפל בסוגיין באריכות.

4. באחיעזר (ח"ג פ') דן אם בעד זומם שאין לו לשלם מחייבין את שאר העדים שהעידו עמו לשלם הכל, וכמו שמצינו לענין נזיקין (בבבא קמא נ"ג ב') שיש כלל כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי. ומסוגייתנו משמע שמשלם רק אחד את חלקו, ואין משלימין את ההפסד שרצו לגרום.

ובשער המשפט [כ"ב י"ג] כתב שכלל זה אינו מחייב עדים זוממין, כיון שתשלומיהן קנס.

הקונה את הקרקע מהבעל מרוויח בכך שני דברים: האחד, שקונה את הקרקע בזול. השני, שהוא זכאי באכילת פירות הקרקע משעה שמכרה לו הבעל.

האשה יכולה למכור את כתובתה בזול, על הצד שאם יגרשנה בעלה או ימות בחייה, אז יזכו הקונים בכתובתה.

כמו כן יכול הבעל עצמו לקנות את כתובת אשתו ממנה.

דרך הקונים הנוהגים לרכוש בזול את זכויות הכתובה, לשלם לבעל עבור הקרקע המיוחדת לכתובה, תשלום שהוא גבוה יותר מאשר התשלום שהם משלמים לאשה כשהם באים לרכוש ממנה את זכויותיה בכתובה.

כי עדיף להם לקנות מהבעל את הקרקע המיוחדת לכתובתה מאשר לקנות מהאשה את כתובתה, משתי סיבות:

א. הקונה מן הבעל, זוכה מיד באכילת פירות הקרקע המיוחדת לכתובתה, שהרי בינתיים, זכות אכילת הפירות שייכת לבעל והוא יכול למוכרה לאדם אחר.⁽⁷⁾

ואילו הקונה את זכויות הכתובה מהאשה,

ואולם, על הצד, אם מתה האשה קודם לבעלה – יירשנה בעלה, ואז יפסיד הקונה את כספו.

ולא ביארה המשנה כיצד מעריכים אומדן זה, ובאלו תשלומי ממון מחייבים את העדים הזוממים מחמת אומדן זה, ונחלקו אמוראים בדבר.

גמרא:

שנינו במשנה: אומדן כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה.

ומסתפקת הגמרא: כיצד שמוין? כיצד אומדים את הפסד הכתובה שצריכים העדים הזוממים לשלם לבעל?⁽⁶⁾

ספק הגמרא הוא לאור העובדה, שלכתובת אשה יש ערך כספי [עוד לפני הגירושין או המיתה], הן לבעל והן לאשה.

הבעל, יכול למכור לאדם אחר בזול את הקרקע שהוא ייחד לכתובתה, והקונה נוטל על עצמו סיכון, שאם ימות הבעל או יגרש את אשתו, תקבל האשה את הקרקע, והוא יפסיד את כספו. אך מאידך, אם תמות האשה קודם לבעל, תהיה הקרקע שלו, משעה שמכרה לו הבעל.

7. כך פירש הריטב"א, וכן פירש הרש"ש בכוונת רש"י, שמוכר ללוקח את זכותו בפירות הקרקע המיוחדת לכתובתה, והלוקח אוכל מיד פירות, עד שמתברר מי מת קודם, או אם נתגרשו. ועיין בפלפולא חריפתא אות ד', שפירש באופן שונה.

הממון שהעידו עליו אלא הוא תלוי בשומא מיוחדת.

6. הרא"ש מבאר, שספק הגמרא הוא מפני המשנה הסמוכה, שבחוב ידוע אופן השומא, שהרי הוא אומר לי"ב חודש, ולפי זה הם רצו להפסידו. אך בכתובה יש לדון בכמה זמן יאמדוהו אימתי ימות, או יגרשנה.

אין לו שום זכות אכילת פירות.

העדים הזוממים לגרום לבעל.

ב. הקונה מן הבעל, נהיה מיד מוחזק בקרקע, ועל הצד שהוא יזכה בה [אם תמות האשה בחיי הבעל או יגרשנה], הוא לא יצטרך להוציאה מידי יורשיה, לפי שהוא כבר מוחזק בה. ואילו אם הוא קונה מהאשה, הרי גם אם ימות הבעל בחייה או יגרשנה, יצטרך הקונה לבוא ולהוציא את הקרקע מהבעל או מיורשיו.

ולכן, לדוגמא, אם בשעה שבה הקונה לקנות את הכתובה מידי האשה הוא משלם לה ארבעים אחוזי מכתובתה, הרי לבעל הוא משלם חמישים אחוזי מערך הקרקע המיוחדת לכתובה.

כמו כן בידי הבעל קיימות שתי אפשרויות:

האחת, **למכור** את הקרקע המיוחדת לכתובתה לאנשים אחרים, ולקבל עבורה מחיר מוזל [כאמור, חמישים אחוזי מערך הקרקע].

והשנית, **לרכוש** מאשתו את כתובתה לעצמו, ולשלם לה עבורה מחיר מוזל [כאמור ארבעים אחוזי מערך הכתובה].

ולאור זאת, קיימות כמה אפשרויות כיצד לאמוד את הפסד ערך הכתובה שרצו

האחת, להעריך את הפסד זכותו של הבעל למכור עתה את הקרקע המיוחדת לכתובתה ואת פירותיה. ולפי זה הם יצטרכו לשלם לו חמשים אחוזי מערך הכתובה, היות שזכות זאת היתה בידו לקבל, והם באו להפסידו.

השנית, להעריך את המחיר שבו מוכנים אנשים לקנות את הכתובה מן האשה. שהרי הבעל עצמו גם הוא מוכן לקנות ממנה את הכתובה במחיר הזה, שהוא כאמור ארבעים אחוזי, ואת המחיר הזה העדים הזוממים לא באו להפסידו, שהרי הוא עצמו היה מוכן לשלמו. ולכן יש לנכות את הארבעים אחוזי הללו מערך הכתובה, ונמצא שהם צריכים לשלם לבעל ששים אחוזי.

אפשרות שלישית, היא לאמוד, בנוסף לאמור, גם את זכות אכילת הבעל בפירות המלוג מנכסי האשה [לפי שזכותו של הבעל לאכול את כל הפירות של נכסי האשה, גם אלו שלא הכניסה לו בנדונייתה, הנקראים "נכסי מלוג"]⁸, כי העדים הזוממים זממו גם להפסידו את אכילת הפירות של נכסי מלוג מעתה.

אמר רב חסדא: שמיין בבעל.⁽⁸⁾

שומת הנזק היא לפי האפשרות הראשונה,

8. הרי"ף בשם גאון, וכן הרמב"ם [פכ"א מעדות ה"א], פירשו שהאומדן בבעל הוא, שאם הוא זקן או חולה, או שיש לו נכסים רבים, או שיש קטטה ביניהם. ובכל אלו זכותו פחותה, לפי שמסתבר שיתחייב בכתובתה. ואילו רב נתן בר אושעיא אמר שהאומדן נעשה באשה, שאם היא חולה או זקינה זכותה פחות מהבעל. ואילו

רב פפא בא ואמר, שאומדין גם בכתובתה. שאם היא גדולה, לב הלוקח מתרחב לתת יותר, עיין בבעל המאור שפירש כר"ש, אך נקט שהמחיר שנותן הלוקח תלוי בכריאות הבעל והאשה. והרמב"ן כתב, שטעם הרי"ף הוא שלרב חסדא שמיין כל הספיקות ששייכים לבעל, שנים,

כיון שבאו להפסיד לבעל את מלוא ערך הכתובה, עליהם לשלם לו את כולה. אלא, כיון שבעל מצידו, היה מוכן לשלם לה כעת ארבעים אחוז מכתובתה כדי לקנות ממנה את הכתובה ולהפטר מפרעונה בבא הזמן, לכן מנכים להם ערך זה משומת הנזק, שהרי אף בעיני הבעל אינו חשוב הפסד, ומשלמים לו ששים אחוז.

אך לא התבאר בדברי החולקים מה עושים עם האפשרות השלישית, של שומת ההפסד מאכילת הפירות של נכסי מלוג.

אמר רב פפא:

א. יש להכריע במחלוקת זו כרב נתן בר אושעיא, שאמר שמיין באשה.

ב. והתשלומין הם רק כפי שהפסידוהו בכתובתה.

דהיינו, שמשלמין כל מה שהיה על הבעל לשלם אם היה חייב כתובה, חוץ מהסכום שהיה הבעל רוצה לשלם לה כדי להפטר מכתובתה, דהיינו משלמים לבעל ששים אחוז. אך הם לא משלמים⁽⁹⁾ את ערך אכילת נכסי מלוג שלה. כי על אף שגם אותם

ששים את הממון שיכול היה הבעל להשיג כעת אם היה מוכר את הקרקע המיוחדת לכתובתה, שאותו ממון היה בידו, ואותו הם באו להפסידו כשחייבוהו לשלם לה עתה את הכתובה. ולפי הדוגמא לעיל, הם באו להפסידו חמשים אחוז מכתובתה, ואת זה הם ישלמו.

ולא אומרים שישלמו את מלוא הכתובה, שסכום זה רצו להפסידו [בניכוי הסכום של ארבעים אחוז שהבעל עצמו היה מוכן לשלם לה], דהיינו, ששים אחוז. כי הרי יתכן שהיום או מחר הוא ימות או יגרשנה, ויפסיד את כל ערך הכתובה, ונמצא שלא הפסידוהו דבר.

ואי אפשר לומר שודאי היה קונה ממנה בעלה את כתובתה בארבעים אחוז מערכה, ואז היתה כל הכתובה בידו, ונמצא שהפסידוהו ששים אחוז. היות ואין זה ודאי שהיה בידו לרכוש את הכתובה מידה, כי יתכן שהאשה תסרב למכור לו את כתובתה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

ואילו רב נתן בר אושעיא אמר: שמיין באשה.

כתב שסברת רב חסדא ששמיין לפי מצב הבעל, מתי ימות או יגרשנה. וכן לרב נתן שמיין באשה כמה זמן יוכל לסובלה, או מי ימות קודם.

9. כך פירש רש"י בפירושו ראשון [ועיין בדבריו עוד פירושו, שנדחה].

וכן כתב גם בעל המאור. אך מטעם אחר, כיון שהם בחזקת האשה, אין נחשבים העדים כמוציאין מיד הבעל נכסים אלו.

והנפקא מינה ביניהם היא, אם ידוע לכל שיש

ובריאות, נכסים, וקטטה. ואילו לרב נתן לא שמיין אלא את הספיקות התלויים בבעל, ולא באשה. כגון נכסים ומריבה שתלויים בעיקר בבעל.

והריטב"א השיג על הרי"ף, ונקט שלעולם שמיין במכירת האשה, רק שנחלקו אם שמיין בכמה יקנה לוקח זר, או בכמה יקנה הבעל, לפי שהבעל מוכן לשלם מחיר גבוה יותר מאשר אדם אחר, כיון שבידו לגרשה.

והרא"ש שביאר את ספק הגמרא כדלעיל,

של החוב אלא לאחר עשר שנים, ולא עתה
לאחר חודש.

ולכן כשבאים לענשם, אומרים כמה אדם
רוצה, ליתן ויהיו בידו אלף זוז כהלואה, בין
נותנן שצריך לפרען מכאן ועד שלושים יום,
לבין נותנן מכאן ועד עשר שנים.⁽¹⁰⁾ ואת
הסכום הזה הם זממו להפסידו, וצריכים
לשלם לו.

גמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: המלוה את
הבירו לעשר שנים, לא יוכל המלוה לגבות
את חובו בזמן הפרעון, כי בתוך הזמן
שביעית משמטתו.⁽¹¹⁾

הפסידוהו בעדותן שגירשה, יכולים העדים
לומר שלא ידעו שהביאה עמה האשה נכסי
מלוג.

מתניתין:

עדים זוממין שאמרו: מעידין אנו באיש
פלוגי שהוא חייב לחבירו אלף זוז, שלוה
ממנו, על מנת ליתנן לו, לפרוע את חובו
למלוה מכאן ועד שלושים יום.

והוא, הלוח, אומר: זמן הפרעון אינו בעוד
שלשים יום, אלא מכאן ועד עשר שנים.

ונמצא שזממו להפסיד ללוה את השימוש
בכסף במשך עשר שנים [פחות חודש].
שהרי אליבא דאמת, לא הגיע זמן פרעונו

שלא הגיע מועד הפרעון שאינו חייב כלום,
ונמצא שהם חייבוהו עתה את כל האלף זוז.
אלא, אין הם משלמים את כל אלף הזוז
שחייבוהו לשלם עתה, היות ועל ידי עדותם הוא
פרע עתה את חובו העתיד, ולכן יש לנו לאמוד,
כמה יתן אדם כעת כדי שלא יהא עליו חוב
בעתיד, ואת הסכום הזה מפחיתים מהאלף זוז
שהפסידוהו.

אך הריטב"א כתב, ששמים כמה היה המלוה
מפחית לו מחובו כדי שיפרענו כבר עתה. וכתב
עוד, שאין לומר שישלמו לו כל מה שהיה יכל
להרויח מההשתמשות בכסף, כיון שהוא דבר
שאינו קצוב.

11. הקצות החושן [סז סק"ג] הקשה, הרי
במלווהו לעשר שנים התחייב לפרוע בסוף הזמן,
והרי זה כתנאי שלא תשמטני בשביעית, ולקמן
אמרינן שמועיל תנאי שכזה לחייב עצמו בדבר
שבממון. ותיריך על פי תוס', כי מה שמועיל
התנאי בשביעית, הוא משום שאין ודאות שיעקר

לה נכסי מלוג. לרש"י חייבים לשלם [וכן כתב
הריטב"א לשיטתו], ולבעל המאור פטורים, לפי
שלא הפסידוהו.

וכן כתב המאירי, שעל אף שמפסיד הבעל
פירות, הוי כגרמא, שהרי הם לא הזכירו את
נכסי המלוג בפירוש בעדותם.

והרמב"ן השיג על זה מהמשנה הסמוכה,
ששמין כמה היה אדם רוצה לתת שיהיו בידו
מעות עד י"ב חדש. ופירות נכסי מלוג לא גרעי
מזכות זו. ועיין בדבריו, שהסיק, שמשלמין אף
על נכסי מלוג.

10. הקשה הרמב"ן, הרי עדים זוממין אין
משלמין אלא כאילו הזיקו בידים כפי שרצו
להפסידו בעדותם, והלא הלוח חייב ללוה אלף
זוז, כך שהפסידוהו רק את זמן ההלואה. והרי
העושה כן בידים, ומבטל כיסו של חבירו [כגון
שגזלו, והחזירו לאחר עשר שנים] אינו חייב על
כך תשלום, ולמה יתחייבו יותר ממנו?
ולכן פירש, שאנו מחשיבים את הלוח, כל זמן

את רעהו, כיון שכבר קרא הכתוב על חובו "שמיטה", בתוך זמן ההלואה.

ומקשינן ממשנתנו:

מתניב רב כהנא, הרי שנינו: **אומדים, כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו, בין ליתן מכאן ועד שלשים יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים.**

ואי אמרת שגם המלוה את חברו לעשר שנים, **שביעית משמטתו** — למה אומדים את ההפסד שרצו העדים להפסידו רק על זמן השימוש בהלואה?

והרי הלווה עמד להפטר מחובו לגמרי, על

דכתיב [דברים טו ב]: "שמוט כל בעל משה ידו, לא יגוש את רעהו, כי קרא שמיטה".

ואף על גב דהשתא, בסוף השנה השביעית, כשחלה מצות השמטת כספים, עדיין "לא קרינן ביה לא יגוש", שהרי בין כה וכה לא יכול לתובעו אז, כי עדיין לא הגיעה עת הפרעון, בכל זאת, אין אומרים, שכל חוב שלא נאמר עליו האיסור "לא יגוש", לא נאמר עליו גם הצווי "שמוט כל בעל משה ידו".

כיון שלבסוף, בתום השנה העשירית, **אתי, יבוא החוב, לידי "לא יגוש"**.

וביאור הפסוק הוא: לא יגוש בזמן הפרעון

כתובת אשה, וכדומה. אבל, אם נדחה פרעון ההתחייבות, ונקבע זמן אחר לפרעון, הופכת בכך כל התחייבות למלוה, והשביעית משמטת אותה.

ולכן המלוה לעשר שנים, גם אם נאמר שהוא מתחייב לשלם חוב שלא חייבתו תורה, כי בשמיטה נשמט החוב, הרי את החוב החדש שהוא מתחייב בו הוא דוחה את פרעונו לעוד שלש שנים. ונמצא שגם התחייבותו החדשה היא מלוה, והשביעית משמטת אותה.

ובדעת רש"י, הוכיח הקהילות יעקב, שהוא מבאר את התנאי "על מנת שלא תשמטני", שהמלוה נותן את ההלואה רק בתנאי שבזמן מסויים יתן לו הלווה מתנה בסך הזה, ואם לא, אין הוא מלוה לו את הכסף, והרי הוא כפקדון או כגזל בידו.

וגם לביאור זה מיושבת קושית קצוה"ח, שרק במתנה שלא ישמטנו אינו נשמט מפני שהתקיימו כל דיני התנאים ולא מועיל גילוי דעת גרידא, אך בהלואה לעשר שנים תשמטנו שביעית כיון שלא התנה כראוי.

הדין, שאולי יפרענו קודם שביעית. ולפי זה במלוה לעשר שנים, שודאי עוקר דין השביעית, לא מועיל תנאו.

וביאר בזה, מה שהרי"ף לא הזכיר את הבעיה הזאת. כי הוא, לשיטתו, אינו מחלק בודאי עקר או לא. אלא רק אם ידע ומחיל. ואם כן, במלוה לעשר שנים יועיל התנאי.

ועיין באחיעזר [ח"ג סימן פ"ב] מה שכתב ליישב.

והגר"ש רוזובסקי אמר, שהתירוץ הוא פשוט, שהרי ביכולתו לכתוב פרוזבול. ולכן אין כוונתו מוכחת שרוצה להתנות שלא ישמטנו.

ובקהילות יעקב [סימן ד] יישב גם לפי דעת הרמב"ן [המובאת בהערות על התוס'], ששביעית ודאי קא עקר, אלא יש בשביעית טעם נוסף, המבואר ברמב"ם, שבהתנתו הוא מחייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה. ועיין לקמן הערה 16.

וביאור הענין הוא לפי דברי התוס' [בתחילת פרק חמישי בכתובות], ששביעית משמטת רק חוב של הלואה, אך לא התחייבויות אחרות, כמו